

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.5.8](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.5.8)

УДК 330.3:658

*О. В. Гончаренко,
д. е. н., професор, професор кафедри економіки,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0001-6410-4966*

*Ю. О. Зима,
аспірант кафедри економіки,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-0483-3486*

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ АУТСОРСИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

*О. Honcharenko
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Economics,
Dnipro State Agrarian and Economic University
Yu. Zyma
Postgraduate student of the Department of Economics,
Dnipro State Agrarian and Economic University*

CURRENT STATE OF OUTSOURCING ACTIVITY DEVELOPMENT IN THE NATIONAL ECONOMY

У статті здійснено аналіз існуючої практики реалізації аутсорсингу й обґрунтовано основні тенденції розвитку аутсорсингу в національній економіці. Розглянуто ключові елементи інституціонального забезпечення аутсорсингових відносин. Теоретико-методологічною основою дослідження є системний підхід до дослідження практичних інструментів реалізації й інституціонального забезпечення розвитку аутсорсингу.

Обґрунтовано домінування двох основних видів аутсорсингу: виробничого й аутсорсингу послуг (ІТ-аутсорсинг, логістичний; консалтинговий; обліковий). Констатовано, що світовому ринку аутсорсингу властивий позитивний тренд розвитку й зростання вартісної оцінки обсягів угод, яка характеризується строкатою динамікою і нестабільністю. Найбільш активного розвитку набув аутсорсинг бізнес-процесів й ІТ-аутсорсинг, а меншого поширення отримав у світовому господарстві виробничий аутсорсинг.

Встановлено, що сучасні глобальні зміни й цифрова трансформація прискорюють розвиток ІТ-аутсорсингу, а його пріоритетами виступають хмарні обчислення, розробки в сфері чат-ботів, технологій блокчейн, штучного інтелекту і машинного навчання. Український ринок ІТ-аутсорсингу, за масштабами поширення, поступається тільки ринку Індії і посідає перше місце у Східній Європі за співвідношенням «ціна/якість» послуг.

Ідентифіковано особливості і аргументовано віднесення аутсорсингу до організаційних інновацій, які сприяють розвитку інформаційних бізнес-систем, формуванню транснаціональних альянсів і електронної торгівлі. Аутсорсинг скорочує терміни розробки і життєвий цикл товарів, сприяє оптимізації системи розподілу й доступності товарів.

Акцентовано, що розвитку аутсорсингу в національному господарстві протидіють наявні інституціональні й еволюційні обмеження. Еволюційні обмеження обумовлені онтологією

аутсорсингового процесу, масштабами технологічного відставання, впливом тіньової економіки, кризовими економічними й соціально-політичними чинниками. Інституціональні обмеження пов'язані з неефективністю базисних інститутів економіки, неврегульованістю формальних норм, відсутністю ефективних форм й інструментарію фіскального та кредитного регулювання, наявністю і проявами інституціональних пасток. Теоретичні та методичні положення поглиблюють практичні засади інституціонального забезпечення розвитку аутсорсингових відносин в національній економіці.

The article analyzes the existing practice of outsourcing and substantiates the main trends of outsourcing development in the national economy. The article considers the key elements of institutional support of outsourcing relations as well. The theoretical and methodological basis of the study is a systematic approach to the study of practical tools for implementation and institutional support for outsourcing development.

The article substantiates the dominance of two main types of outsourcing, these are production and services outsourcing (IT outsourcing, logistics; consulting; accounting). It is stated that the global outsourcing market is characterized by a positive trend of development and growth of the value of transactions, which is characterized by diverse dynamics and instability. Business process outsourcing and IT outsourcing have become the most active, while industrial outsourcing has become less widespread in the world economy.

The article concludes that modern global changes and digital transformation accelerate the development of IT outsourcing, and its priorities are cloud computing, development in the field of chatbots, blockchain technologies, artificial intelligence and machine learning. The Ukrainian IT outsourcing market, in terms of distribution, takes the second place after the Indian market and ranks first in Eastern Europe in terms of services "price/quality" ratio.

The article identifies and argues the attribution of outsourcing to organizational innovations that contribute to the development of information business systems, the formation of transnational alliances and e-commerce. Outsourcing reduces the time needed for development and life cycle of goods, as well helps to optimize the distribution system and availability of goods.

It is emphasized that the development of outsourcing in the national economy is opposed by the existing institutional and evolutionary constraints. Evolutionary constraints derive from the ontology of the outsourcing process, the scale of the technological lag, the impact of the shadow economy, crisis economic and socio-political factors. Institutional constraints relates to the inefficiency of basic economic institutions, unregulated formal norms, lack of effective forms and tools of fiscal and credit regulation, the presence and manifestations of institutional traps.

Theoretical and methodological provisions deepen the practical principles of institutional support for the development of outsourcing relations in the national economy.

Ключові слова: аутсорсинг; аутсорсингова діяльність; глобальні тенденції; ІТ-аутсорсинг; інституціональне забезпечення; формальні норми.

Keywords: outsourcing; outsourcing activity; global trends; IT outsourcing; institutional support; formal norms.

Постановка проблеми. Формування постіндустріальної економіки створює передумови для розвитку сучасних форм організації бізнес-процесів й реалізації нових бізнес-стратегій. Дослідження онтологічних аспектів аутсорсингу вказує на те, що його широка практична реалізація в світовій практиці відбулась на межі ХХ-ХХІ ст. зі становленням засад інформаційної економіки й поглибленням процесів спеціалізації, розвитком сегменту послуг. Аутсорсингова діяльність відкрила можливості для трансформації бізнес-систем, зростання ефективності діяльності суб'єктів економічної діяльності за допомогою мінімізації управлінських і транзакційних витрат, підвищення продуктивності праці робочої сили, доступності виробничих активів, оптимізації логістичних й реалізаційних потоків. Модернізація ролі аутсорсингу у суспільному господарстві змінила його призначення: від інструмента, який оптимізує витрати і залучає нові ресурси та технології на початкових етапах існування, до інструмента, який здатний мотивувати створення міжнародних альянсів з реалізацією глобального аутсорсингового процесу. Аутсорсинг, в сучасних умовах господарювання, виступає одним з головних інструментів, який суб'єкти економічної діяльності використовують для розвитку й підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Нагальними проблемами сучасного етапу розвитку аутсорсингової діяльності залишаються: неврегульованість бізнес-технології у правому середовищі, суперечливість регламентування аутсорсингу нормами цивільного й господарського права, етичними міркуваннями, практика фіскального адміністрування. Через відсутність обґрунтованого практичного інструментарію реалізації й інституціональну незабезпеченість аутсорсингу законодавчими нормами виникає потреба в дослідженні практики реалізації аутсорсингових відносин, узагальнення тенденцій функціонування аутсорсингу в світі і в національній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове трактування аутсорсингу залишається дискусійним, йому властивий доволі широкий спектр визначень з варіантами: від залучення робітників, які не організовані в профспілкові об'єднання до придбання інструментів, обладнання, сировини у постачальників на стороні. Дослідження процесів аутсорсингу потребує врахування досягнень економічної та юридичної науки й теоретичних аспектів інституціонального забезпечення, з огляду на потребу досягнення позитивних змін в даному процесі. На даний час, найбільшого поширення набув процесний підхід до трактування аутсорсингових відносин, в межах якого аутсорсингом вважають передавання процесу або залучення фірми для їх виконання, що сприяє мінімізації трансакційних витрат. Дослідники, які розглядали економічні положення аутсорсингу зосередили увагу на фінансовому, інформаційному і правовому інструментарію його реалізації [4;5;7]. Дослідники правових аспектів й законодавчого регулювання акцентують на концептуальній незабезпеченості договірних аутсорсингових відносин, їх правового змісту, невизначеності трактувань (підміна іншими формами організації договірних відносин) [1;6].

Формування цілей статті. Метою даної статті є узагальнення тенденцій сучасного етапу розвитку аутсорсингу й обґрунтування елементів інституціонального забезпечення аутсорсингових відносин в національній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктивні процеси поглиблення поділу праці, поширення виробничої кооперації в умовах постіндустріальних змін детермінували запровадження аутсорсингових відносин в господарській практиці. Аутсорсинг набув можливостей бути реалізованим у всіх формах, видах і підвидах існуючого поділу праці, як технічного (передавання виробничого процесу на аутсорсинг), так й міжнародного (аутсорсингова компанія працює на міжнародних ринках). Відмінною рисою аутсорсингової діяльності від інших форм кооперації (підряд, сервісне обслуговування, субпідряд) вважається наявність можливостей щодо реструктуризації виробничого процесу фірми-замовника, її виробничих та/або комерційних зв'язків.

Світовий ринок аутсорсингових послуг характеризується позитивною динамікою й зростанням вартісної оцінки обсягів угод. За підсумками 2019 року обсяг послуг з аутсорсингу експерти оцінили у 92,5 мільярда доларів США [8], його збільшення досягло майже 7 мільярдів доларів США у порівнянні з попереднім роком. Глобальні зміни справили вплив і на розвиток аутсорсингової діяльності, починаючи з 2012 року вартісні показники обсягів аутсорсингу характеризувала строката динаміка, а за період 2001- 2019 рр. вартісну оцінку аутсорсингових послуг відбивав поліном третього ступеня, що дозволяє стверджувати про нестабільність розвитку (рис. 1).

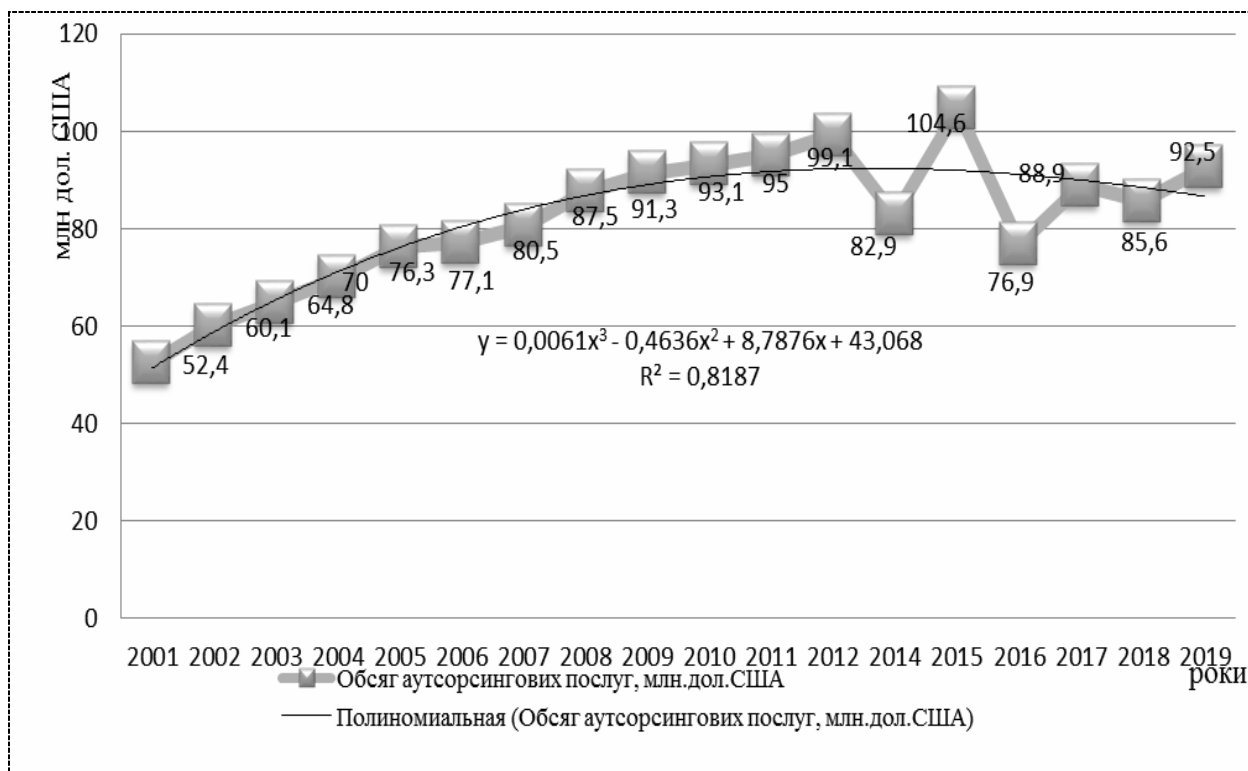

Рис. 1. Динаміка світового ринку аутсорсингу за 2001-2019 рр., млн. дол.

Джерело: побудовано за [8]

Значний сегмент аутсорсингових послуг відносять до аутсорсингу бізнес-процесів, що здійснюються на контрактній основі з реалізації конкретного бізнес-процесу, який стосується виконання внутрішніх бізнес-функцій або пов'язаний із обслуговуванням клієнтів. Сучасний аутсорсинг такж пов'язують із офшорингом, коли окремі процеси передають на аутсорсингове виконання до інших країн, де розташована компанія.

З 2014 року можна констатувати певну нестабільність показників вартісної оцінки глобального ринку аутсорсингу, що відбиває і коливання показника обсягів аутсорсингу бізнес-процесів й ІТ-аутсорсингу (рис.2). Зазначені сфери в певній мірі втратили позиції із поширенням цифрової трансформації, автоматизації і посилення проблем кібербезпеки.

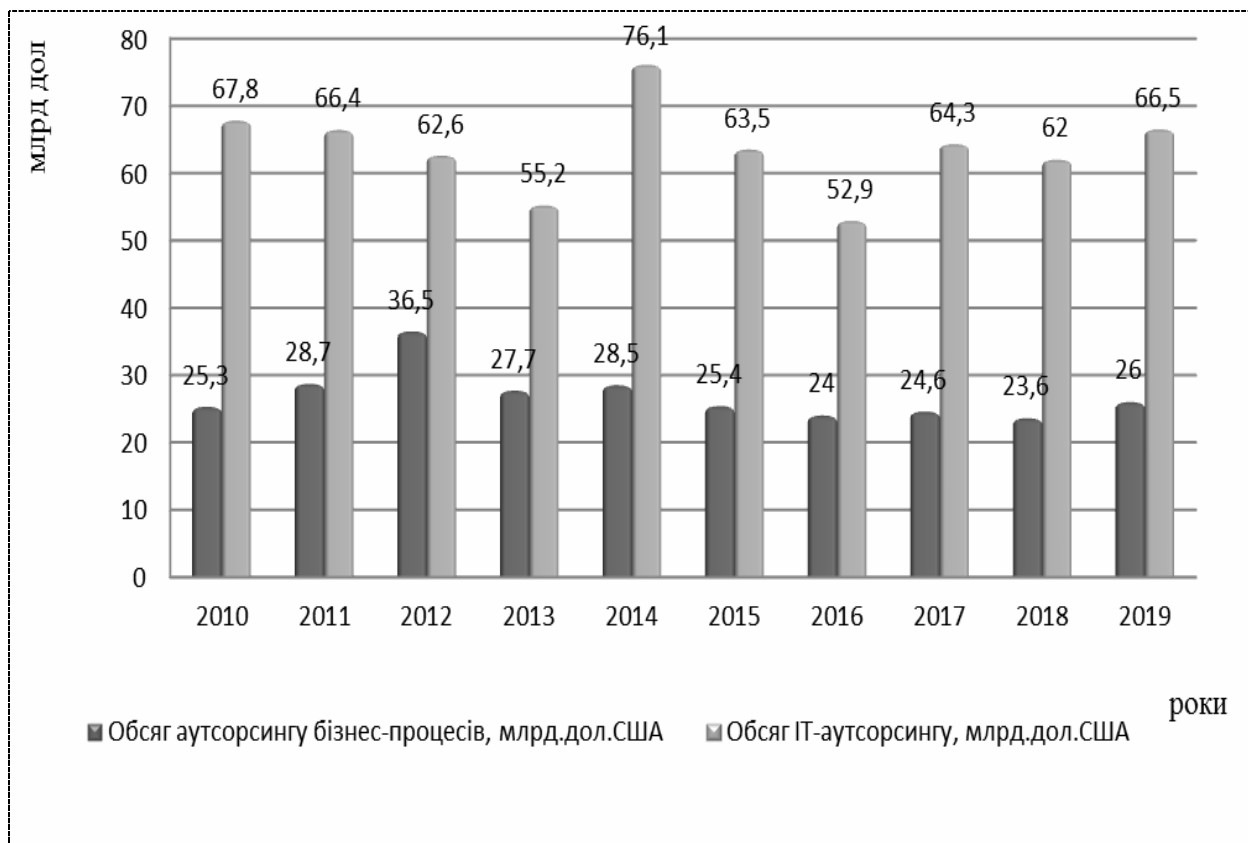

Рис. 2. Динаміка послуг світового ринку аутсорсингу, млрд дол
Джерело: складено за [8]

При активному розвитку аутсорсингу бізнес-процесів й ІТ-аутсорсингу меншим поширенням характеризується виробничий аутсорсинг, який представляє собою передавання виробничого процесу до виконання іншим структурам й делегування функцій з ремонту, налагодження або забезпеченням виробництва. Можна передбачити певне зростання частки аутсорсингу у сферах закупівлі, фінансів. Переваги окремих країн в поширенні аутсорсингових операцій й зростанні обсягів послуг пов'язані, перш за все, із запровадженням інструментів державного підтримки і регулювання. Так урядом Індії з 80-х рр. обрано стратегічним вектором розвитку сферу інформаційних технологій. Для реалізації обраної стратегії здійснювалась підтримка розвитку експортно-виробничих зон, де запроваджувався пільговий режим оподаткування й створювались привабливі умови для розвитку підприємництва, стимулювались інвестиції в освіту та підготовку висококваліфікованих кадрів. Уряд Китаю запроваджував спеціальні економічні зони, які мали стати привабливими і забезпечити залучення іноземних бізнес-структур та концентрацію ресурсів для формування сприятливого середовища.

Становлення мережевої економіки змінило не тільки інструменти реалізації аутсорсингу, але й деталізувало його види. Так серед ІТ-послуг виокремились розробка сайтів, програм; додатків, зберігання даних на серверах; проектування. Серед видів бізнес-процесів та HR став поширеним пошук й працевлаштування нових співробітників; продажі товарів і послуг, маркетинг і маркетинг-консультації; робота з контентом; інтернет-просування. У складі надання фінансових послуг поширеними видами стали управління податками; аудит; ведення бухгалтерських операцій.

У світовій ІТ-індустрії найбільш розвинутим ринком визнано ринок ІТ-послуг. Глобальні тренди світового розвитку переконують в тому, що ІТ-послуги стануть невід'ємною складовою суспільного господарства, оскільки пропоновані даною сферою продукти й послуги прискорюють темпи й збільшують масштаби цифрової трансформації. Більше того, вплив пандемії на організаційні моделі праці ще більше актуалізував потребу в функціонуванні надійної ІТ-інфраструктури та послугах. Аутсорсинг інформаційних технологій пов'язаний із залученням постачальників ІТ-послуг для забезпечення відповідних бізнес-процесів, обслуговування й розробки прикладних програм й інфраструктурного забезпечення. На надання послуг ІТ-індустрії припадає переважна частка аутсорсингу. Сучасна ІТ-галузь поступово переорієнтовується на забезпечення машинного навчання, роботизацію, проведення автоматичного аналізу великих даних, що в

перспективі може призвести до заміщення вакансій програмістів. Роботизація також може скоротити в майбутньому і пропозицію аутсорсингових компаній, які здатні забезпечити заміну не завжди кваліфікованої робочої сили у виробничому циклі й логістиці. В той же час, сучасні глобальні зміни й цифрова трансформація прискорює ІТ-аутсорсинг та здатна розширити спектр наданих послуг. Основними його пріоритетами виступають хмарні обчислення, розробки в сфері чат-ботів, технологій блокчейн, штучного інтелекту і машинного навчання. Експерти виділяють у галузі ІТ-аутсорсингу такі його підвиди, як аутсорсинг адміністрування, додатків, веб-хостинг. За прогнозами, дані сегменти здатні отримати за підсумками 2021 року загальний дохід у розмірі 351 мільярд доларів США [8].

Український ринок ІТ-аутсорсингу, за масштабами поширення, поступається тільки ринку Індії, що сприяло отриманню додаткових балів при визначенні місця у Глобальному інноваційному індексі (43 місце з 125 країн у 2019 році). Внутрішній ринок ІТ-аутсорсингу детермінований впливом соціальних, політичних факторів, коливань курсу національної валюти, інвестиційної привабливості, перманентних змін у правовому забезпеченні аутсорсингу. За результатами експертних висновків, Україна посідає перше місце у Східній Європі за співвідношенням «ціна/якість» послуг. Національний сегмент ІТ-аутсорсингу може конкурувати із польським ринком, що потребує розробки й оновлення переліку сервісів і продуктів, які викликають сучасні wow-ефекти [9]. Прогнози світових аналітичних компаній переконують у тому, що найближчими тенденціями розвитку ринку стануть «хмарні» технології і більшість компаній спрямує свою діяльність у «хмари», що розширить існуючі можливості для виконання віддаленої роботи і сприятиме залученню сторонніх підрядників, їх включення до єдиної системи з можливостями контролю й координації процесів.

В національній економіці розвиток облікового аутсорсингу характеризується менш стрімкими темпами чим ІТ-аутсорсинг, але його цілі корелюють з іншими видами аутсорсингової діяльності, він використовується з метою підвищення якості бухгалтерського обліку та забезпечення достовірності звітної інформації, зменшення витрат на утримання штату бухгалтерської служби, скорочення фонду заробітної плати й накладних витрат, оптимізації організаційної структури компанії й підвищення її конкурентоспроможності. Дані послуги пов'язані як із веденням повного циклу обліку, так і виконання певних операцій. Даний вид аутсорсингу став привабливішим для малого та середнього бізнесу. За даними експертних висновків, основними споживачами облікових послуг стали малі й новостворені фірми (майже 40 %), менше використовують подібні послуги підприємства великого бізнесу (до 5 %) [4; 5].

Аутсорсинг облікових послуг поєднує організаційні та функціональні операції, зокрема, реєстрацію нових структур, консультаційне обслуговування з питань обліку, аналізу й формування звітної документації, організацію кадрового обслуговування й обліку, обробку облікових даних у відповідній програмі, роботу з клієнтськими базами даних, відновлення або ведення реєстрів облікових даних за попередні роки у програмних продуктах, взаємодії із податковою службою; безпосереднє ведення бухгалтерського й податкового обліку, складання звітності. Подібні бізнес-послуги можуть надаватися на довгостроковій й короткостроковій основі, здійснюватися на самому підприємстві або за допомогою технологій передавання даних. Вартість послуг облікового аутсорсингу враховує вид діяльності і форму власності замовника, групу оподаткування при спрощеній системі, чисельність співробітників, кількість операцій, які проводить підприємство за звітний період.

Дослідження сучасних тенденцій поширення нових форм організації бізнесу й розвитку креативних бізнес-стратегій вказує на їх детермінованість ресурсним й інноваційним потенціалом суб'єктів економічної діяльності. Активізації аутсорсингової діяльності не сприяють існуючі форми й характер взаємодії між товаровиробниками та державними і місцевими органами влади; нерозвинуті форми інтеграції товаровиробників для реалізації потенціалу власного і спільного розвитку; діюча система стимулів і мотивів, яка продукується інституціональним середовищем: законодавчі і нормативні акти, правовий режим власності; невизначеність системи виконання контрактних відносин; існуючі соціокультурні обмеження та інституціональна довіра [2;3]. В даному контексті певні перешкоди супроводжують імплементацію надбань світової господарської практики в сфері поширення нових бізнес-технологій й бізнес-стратегій, відповідної інноваційної інфраструктури та функціонування інституціонального середовища, сприятливого для розвитку аутсорсингу. Сприятливе інституціонального забезпечення для розвитку аутсорсингу неможливе без регулюючого впливу держави, яка сформує адекватні умови для суб'єктів аутсорсингових відносин, сприятиме запровадженню інституцій для регламентування діяльності суб'єктів даного виду діяльності.

Висновки з даного дослідження. Ідентифіковано характерні властивості й узагальнені тенденції реалізації аутсорсингової діяльності (договірний характер; адекватність управлінській стратегії фірми; умова гарантування відповідальності виконавця аутсорсингової послуги; наявність і узгодження постійного або довгострокового характеру співпраці; забезпечення зростання конкуренції товаровиробників; зниження ризиків та підвищення ефективності виробничої діяльності) та виділені ключові ознаки видів аутсорсингу. Констатовано поширення двох видів аутсорсингу: виробничого й аутсорсингу послуг (ІТ-аутсорсинг, логістичний, консалтинговий, обліковий).

Аутсорсинг може бути віднесений до організаційних інновацій, які сприяють розвитку інформаційних бізнес-систем, формуванню транснаціональних альянсів та електронної торгівлі. Інноваційний аутсорсинг скорочує терміни життєвого циклу товарів, формує глобальні системи розподілу, розширює межі доступності товарів і послуг.

Формування й розвиток постіндустріальної економіки, якій властиве поширення мережових зв'язків, супроводжується зростанням масштабів аутсорсингової діяльності. Аутсорсинг виступає організаційною інновацією й супроводжується такими особливостями: забезпечує перенесення бізнес-процесів із самостійного

виконання та відповідальності на постачальника; характеризується укладанням контрактних угод і потребує інвестиційних вкладень в специфічні активи; сприяє оптимізації трансакційних витрат і формуванню певних механізмів, які обмежують опортуністичну поведінку виконавців; орієнтує процес реалізації на стандартизацію й сприяє розвитку адаптивності суб'єктів економіки.

Розвитку аутсорсингу в національній економіці протидіють інституціональні й еволюційні обмеження. Еволюційні обмеження обумовлені онтологією процесу, темпами й масштабами технологічного відставання, значним впливом тіньової економіки на розвиток її креативних сегментів, кризовими економічними й соціально-політичними факторами. Інституціональні обмеження виявляються в неефективності базисних інститутів національної економіки, неврегульованості ключових для досліджуваної сфери формальних норм, відсутністю ефективних форм й інструментарію фіскального і кредитного регулювання, наявністю й проявами інституціональних «дисфункцій».

Список літератури.

1. Згама А. Договірні зобов'язання з аутсорсингу: правова природа та деякі проблеми застосування. *Господарське право і процес*. 2018. № 2. С. 48–52.
2. Институциональные проблемы эффективного государства / Под ред. В.В. Дементьева, Р.М. Нуреева. – Донецк: ДонНТУ, 2011. – 372 с.
3. Полтерович В.М. Институциональные ловушки и экономические реформы. *Экономика и математических методы*. 1999. т.35, №2. С.3–20.
4. Синиця Т. В. Бухгалтерський аутсорсинг як інноваційний інструмент оптимізації діяльності підприємств. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Економіка*. 2014. Вип. 14. С. 171-177. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2014_14_19
5. Фролова В. Ю., Фролова Г. І. Ефективність використання аутсорсингу бізнес-процесів на підприємстві. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 3(31). С. 61–63
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15..>
7. Шевченко О. М., Шевченко О. О. Аналіз тенденцій розвитку аутсорсингу фінансових послуг в світі та Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 10(50). С. 1109–1112.
8. Global outsourcing industry revenue from 2010 to 2019, by service type (in billion U. S. dollars) // Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/189800/global-outsourcing-industry-revenue-by-servicetype/>
9. Індустрія делегування: Огляд глобального аутсорсу. 19.04.2019 р. URL: <https://business.ua/business/4969-industriia-delehuvanniaohliad-hlobalnoho-auteursu>

References.

1. Zghama, A. (2018), “Outsourcing contractual obligations: legal nature and some application issues”, *Hospodarske pravo i protses*, vol. 2, pp. 48–52.
2. Dement'ev, V.V. and Nureev, R.M. (2011), *Institucional'nye problemy jeffektivnogo gosudarstva* [Institutional Problems of an Effective State], DonNTU, Doneck, Ukraine, P. 372.
3. Polterovich, V.M. (1999), “Institutional traps and economic reforms”, *Jekonomika i matematicheskik metody*, vol. 35, issue 2, pp. 3–20.
4. Synytsia, T. V. (2014), “ Accounting outsourcing as an innovative tool for optimizing the activities of enterprises ”, *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Ekonomika*, vol. 14, pp. 171-177, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2014_14_19 (Accessed 12 May 2021).
5. Frolova, V. Yu. and Frolova, H. I. (2015), “The effectiveness of outsourcing business processes in the enterprise”, *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 3(31), pp. 61–63
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “Civil Code of Ukraine of January”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Accessed 12 May 2021).
7. Shevchenko, O. M. and Shevchenko, O. O. (2017), “Analysis of trends in the development of outsourcing of financial services in the world and in Ukraine”, *Molodyi vchenyi*, vol. 10(50), pp. 1109–1112.
8. Global outsourcing industry revenue from 2010 to 2019, by service type (in billion U. S. dollars) // Statista. available at: <https://www.statista.com/statistics/189800/global-outsourcing-industry-revenue-by-servicetype/> (Accessed 12 May 2021).
9. Delegation Industry: An Overview of Global Outsourcing. April 19, 2019, available at: <https://business.ua/business/4969-industriia-delehuvanniaohliad-hlobalnoho-auteursu> (Accessed 12 May 2021).

Стаття надійшла до редакції 20.05.2021 р.